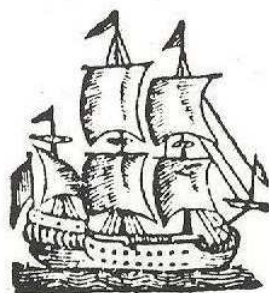

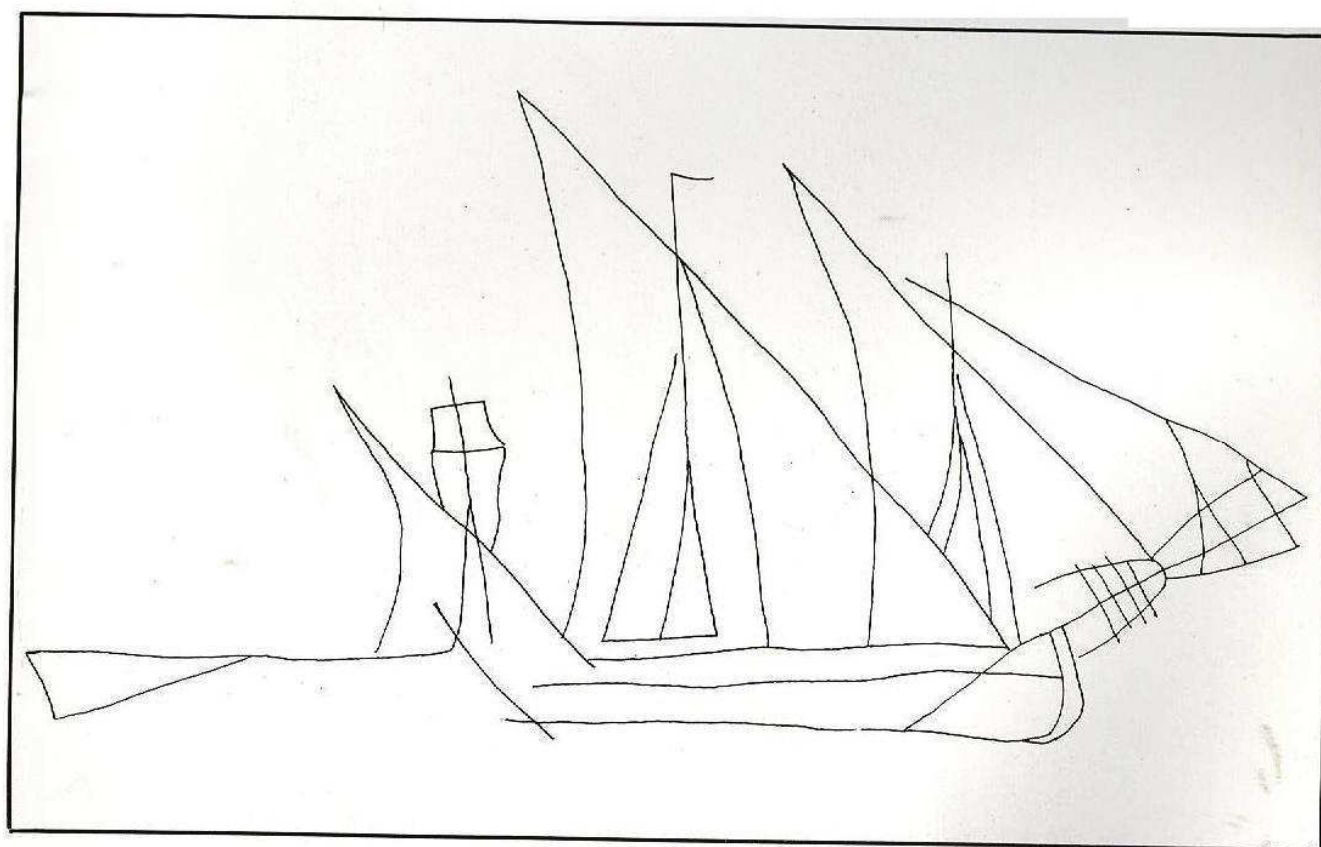
Xavier Miret i Mestre

ELS «AMERICANOS» DE RIBES

Ribes, juny de 1986

**EDITA LA REGIDORIA DE CULTURA DE L'AJUNTAMENT DE
SANT PERE DE RIBES**

**Vaixell del segle passat dibuixat amb llapis a les parets
del pis de dalt de la sacristia de l'església Vella de Ribes.
Mides de l'original: 28.5 x 14.5 cm.**

Foren centenars els ribetans que anaren a Amèrica. Però ben poques coses ens fan present la intensa relació que existí entre el nostre poble i aquell continent. A voltes són anècdotes familiars els que ens la recorden, a voltes és trobar algunes cartes velles o fotografies antigues en un arraconat calaix, a vegades és anar pels carrers i veure alguna casa de les anomenades

d'americano, alguna palmera, sentir parlar de Can Panxo (com s'anomena els Francesc en aquelles llunyanes terres) o veure un plataner davant de la Masia de Can Ramonet.

Les darreres dècades han estat de forta immigració a Catalunya, l'expansió industrial ha atret molta gent. Però no sempre ha estat així, durant molts més anys eren els fills de la nos-

Fotografia de vers 1875 on hi figura Cristòfol Mestre i Giralt, de Can Geló, amb el seu fill Ramon Mestre i Mestre poc abans d'emprendre, aquest darrer, el seu viatge cap a Cuba. Es tracta d'un representant de la petita pagesia de Ribes abillat amb barretina, tapaboques i espadenyes junt amb un dels seus 5 fills, tots ells enviats a Amèrica a fer fortuna (Fot. cedida per Josep Mestre i Raventós).

tra terra els qui anaven a cercar a fora el que aquí no podien aconseguir.

En el segle XVIII Ribes era un poble totalment agrícola que passà de 973 habitants en els seus inicis fins a 2.063 a les seves acaballes. El creixement s'havia portat a terme amb l'expansió del cultiu de la vinya i reduint a conreu una gran part del terme que fins llavors havia romàs boscosa. El vi es venia en part a Catalunya, però ja es comptava amb el mercat del continent americà. A partir d'un decret de 1778 Catalunya, que havia viscut al marge d'aquell continent, veié amb la liberalització del comerç amb Amèrica les gran possibilitats que aquest oferia.

Ja en 1789 tenim referències d'algun ribetà present a Amèrica a la recerca de fer algun negoci. Sabem que els primers hi anaren en edat adulta amb intencions de fer un viatge de curta durada amb l'objectiu d'exportar-se vi, vendre'l i adquirir algun producte exòtic, com el cacau que pogués ser venut aquí; els diners es farien amb el gran marge de beneficis que oferia la diferència de preus dels productes entre un lloc i altre. Però no sempre el negoci anava prou be, ja que a voltes els marges de benefici quedaven molt reduïts per la baixa dels preus causats per la gran importació de productes que entre uns i altres es feia. Els perills superats, la feina de mesos, podien anar-se en orris. Així li esdevingué a Antoni Llunes, que en 1796 rep una lletra del seu cunyat Cristòfol Mestre i Montaner dient: *Estimat cunyat, Ab molt aprecio he rebut la tua de 10 març feta en La Guaira (Veneçuela) junt ab lo coneixement del cacau que portes de regrés; aquest fruit en Barcelona està*

abandonat, pues en el dia se passa a 10 sous 9 diners la lliura, i aixís te servirà de govern pues lo més convenientés vèndrer-lo en eixa de Cadis i tocar diners.

Inicialment foren pocs els qui anaren a comerciar directament a Amèrica, però sí que era molt freqüent per part dels qui disposaven d'alguns diners invertir-lo deixant-lo a guany a algun comerciant que anés a Amèrica, o vendre a aquest el vi de la collita o fins i tot arriscar-se a encomanar-li que el vengués al preu corrent a Amèrica i partir-se els beneficis. Normalment els tractes foren remuneradors.

Foren cada cop més els qui es dirigiren a Cuba, Veneçuela i fins i tot l'Uruguai. Els esperava un llarg i insegur viatge en vaixell veler. El 27 d'Agost de 1802 Josep Mas i Turull escrivia ja des de Màlaga: vos fas assaber que dia 25 tinguérem notícia que lo moro ha cridat guerra ab tots los reis, però en esta i en lo estret i fins Canàries hi ha molts corsaris francesos i anglesos, no sé com anirà.

Jaume Cases i Carbonell escrivia el juliol de 1802 tot comentant els perills de la mar:... a mi poc se me'n dóna, no tinc res per perdre, que jo sóc com lo burro del Jaumet dels pica-rols que no té sinó la vida per perdre.

Ell mateix escrivia pel novembre del mateix any: me allo 15 leguas tierra adentro de la Havana, en un lugar llamado Las Buynas, que estoy de compañero de mi sobrino Magí Comes, que tenemos una tienda procedente de Joan Roig i Torrada, marido de la Teresa, y nos hemos establecido en este triste lugar a ver si podremos recoger algun medio, que tengo mucha sed de recogerlos, que todo dia me acuerdo del pasado de esta infeliz

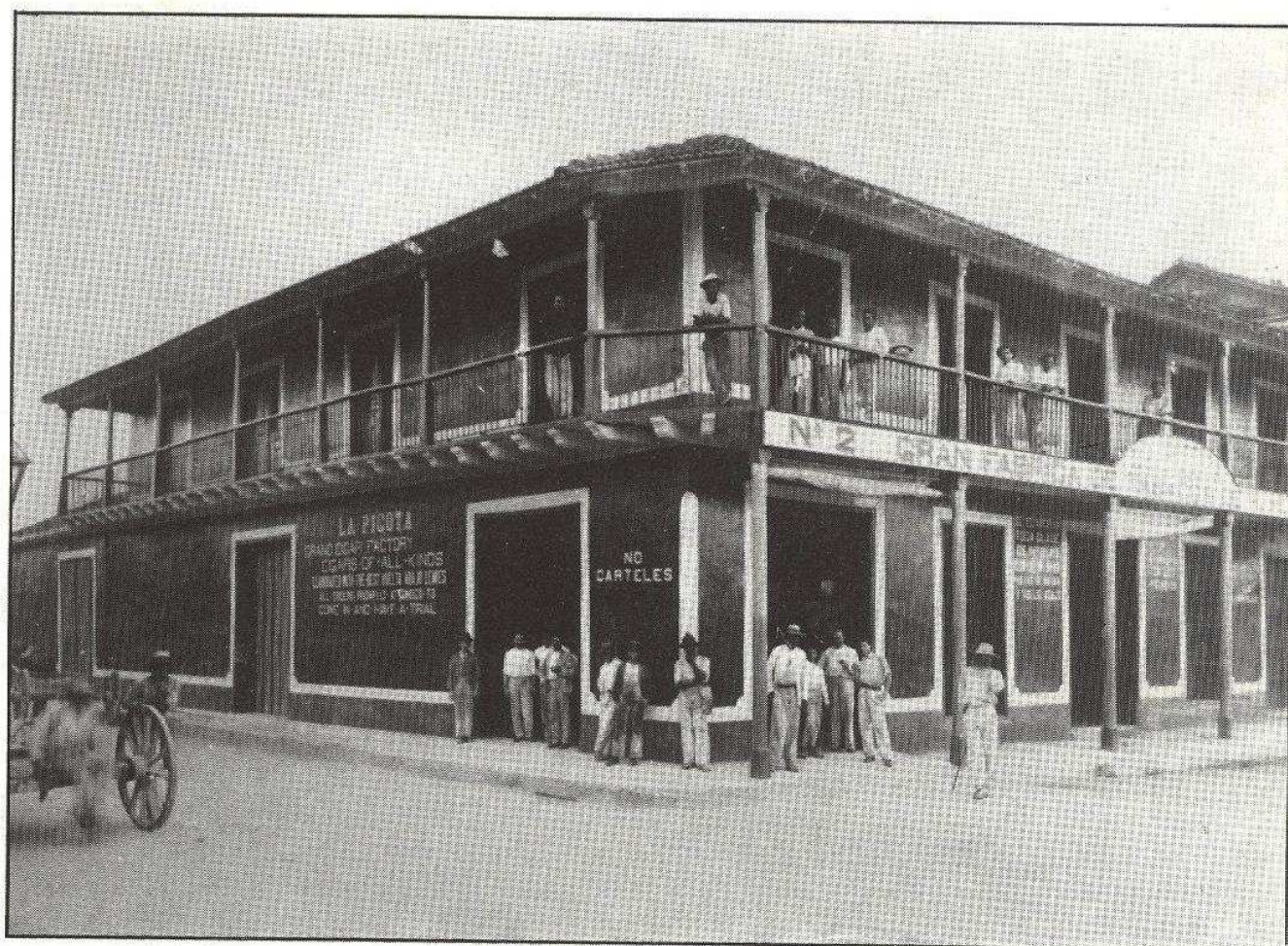

Fotografia de finals del s. XIX que ens mostra l'interior d'una típica botiga d'americanos. (Fot. cedida per Josefi-na Mestre i Raventós).

Catalunya. Les participo a ustedes que en la fragata en que yo iba en llegando a la Havana al cabo de 4 días murió el pilotín, i al cabo de 15 días ya habia la mitad de la gente muerta, ya quedamos no más que 9 nombres i eran 18 de trabajo, no quedamos más que 9, eran muy grandes las enfermedades; en la noche cenaban bien pero al amanecer amanecían con el vómito prieto, a las 24 horas fallecieron; viendo yo aquello, cargado de confusión me fuí en tierra huyendo por el camino del monte a encontrar a mi sobrino Magí Comes... Yo de poco en poco

también hago algunos pasos en la Havana a comprar algunos trastos que faltan por la tienda, tambien guisamos comida para la gente que pasa. Tres leguas más adelante està un hijo de la masia de Xoriguera, que està casado aquí, que hace de arriero con una recua de caballos de carga.

Com veiem pel contingut de la carta, els que anaven a Amèrica per aquelles dates ja començaven a fer-hi estada per un bon temps, a establir botigues i a traspasar-se-les d'uns a altres. Molts, però, tot i aconseguir superar les malalties provocades per

Imatge de la fàbrica de tabacs, marca «La Picota», establerta a finals del segle XIX a Cuba per Ramon Mestre i Mestre i Cia. (Fot. cedida per família Giralt i Mestre).

la mala alimentació durant el viatge, les condicions sanitàries deficientes i el contrast del clima, no aconseguien prosperar per manca d'un capital inicial.

Les guerres amb Anglaterra i França del pas del s. XVIII al XIX dificultaren molt i fins i tot impossibilitaren el comerç amb Amèrica; foren temps molt crítics per Catalunya, i no cal dir per Ribes, on el cultiu de la vinya s'havia imposat als altres pensant en l'exportació. Aprofitant el buit de poder que hi hagué en el transcurs de la Guerra del Francès (1808-14) les

colònies espanyoles del continent americà s'independitzaren i només continuaren com a colònies Cuba i Puerto-Rico. Foren molts els catalans establerts a Veneçuela que van prendre el partit dels colonitzadors i lluitaren contra els independentistes, a la fi, però, la independència es consumà, amb l'ajuda dels anglesos, desitjosos com estaven de fer-se amb el comerç americà.

Sebastià Massó escriví a Bonaventura Francolí que s'estava a La Guaira (Veneçuela) el següent: Altre fandangó, corre i se diu que tindrem guerra

**Fotografia de l'any 1894 d'una típica família d'america-
no. Es tracta concretament de la de Josep Mestre i Mes-
tre de Can Geló. Els seus tres fills estudiaren carreres
universitàries: dos foren perits agrònoms i l'altre metge.
El fill gran no s'estigué de fer figurar la que, segons tra-
dició oral, fou la primera bicicleta de Ribes. (Fot. cedida
per Josep Mestre i Raventós).**

*ab lo moro, de manera que els diaris
porten que se vigili sobre est assump-
to, peròensem que se acomodaran
les coses, però la més grossa és que se
tem de la guerra de l'americà o bé lo
anglès. Se diu que lo anglès demana
la illa de l'Havana, pensem que ab
l'ajuda de Déu se acomodará tot.*

*I pel novembre de 1819 li escrivia
dient:... del que me dius que los an-
glesos i margaritenyos havien pres
Nova Barcelona (Veneçuela) i després
nos havien destrossat los insurgents
no fiar-se perquè si veieu que la cosa*

*no pinta marxeu, no fos cas com l'altra
vegada que tan tost hi hauríes deixat
la vida, però com tu saps què cosa són
los de eixa terra ja no et fiaràs de ells.*

*L'abril de 1820 li escrivia una lle-
tra, aquest cop adreçant-se a Puerto-
Cabello (Veneçuela): lo dia que nosal-
tre varem tenir la vostra carta, Giralt
ne va tenir del seu fill Gepet de Màla-
ga, que venia de l'Havana, i sortint de
Màlaga encontrà un corsari insurgent
i tingueren bastant de combat fins que
arribaren a tirar fuselleria, quina llàs-
tima haguera estat que als portals de*

Timbre de la fàbrica de tabacs «La Picota» vers 1885. Fou una de les més grans empreses cubanes fundades per americanos de Ribes.

casa lo haguessen pres, però ell se va defensar gràcies a Déu... Pensem que ab les notícies que corren tot se acomodarà també a les amèriques, com en esta ara ab la Constitució i les lleis noves, podrà ser que anirem un poc millor del que anàvem.

Poc podien suposar que la constitució liberal només duraria fins al 1823 i que durant quasi tot el segle XIX l'estat espanyol viuria en constant inestabilitat política amb la pugna entre liberals i absolutistes.

Les lletres creuades amb els americanos no solament parlaven de la situació política del moment o de negocis i afers familiars, també hi consten actituds humanes com la de l'àvia d'un americano que no feia altra cosa que esperar del nét, i que quan en rebia alguna anava a la Mare de Déu de Gràcia, al Vinyet i altres esglésies, o la d'un fillol d'americano: El

salvadoret quan li vàrem parlar que li portaries un lloro ja no és vist ningú més alegre; ell moltes vegades diu que li portaràs un vestit i cacau per fer xocolata, però ara més s'estima el lloro».

Els americanos que tornaren al poble amb una fortuneta van significar un gran canvi en la societat ribetana. Al poble la societat es dividia en grups més o menys estables: hi havia els propietaris de les masies, que es perpetuaven amb el sistema de l'hereu i que enviaven els fills segons a engruixir els altres grups. Els seguien els petits propietaris de terres i alguns masovers, després venien el parcers i jornalers. Amb l'agricultura de l'època, i aquí incloem cultius, tècniques de conreu i repartiment de la propietat, la superfície del terme no donava per a més dels 2000 habitants (xifra no sobrepassada fins al 1950). L'exce-

Dolors Miret i Massó, muller de l'americano Pau Jaques (dit «Pau Callat») al costat de la gàbia amb el lloro que li portà d'Amèrica el seu marit (Fot. cedida per Josepa Quadres i Raventós).

dent anà a poblacions del Principat que creixien gràcies a la industrialització o cercava a les amèriques el seu mitjà de vida i qui sap si la possibilitat de fer fortuna; en el cas de les noies moltes anaven a servir a poblacions veïnes.

Cada cop foren més els qui no trobaven sortides a Ribes mateix i provaren a guanyar-se la vida a Cuba. Hi

anaren en edats compreses entre els 12 i el 18 anys confiant amb que els parents que ja hi eren els col·locarien i els instruïen en el comerç. Foren tants, que no hi deu haver ningú de família arrelada de fa temps a Ribes que no tingui avantpassats americans. Els que quedaren al poble vivien al ritme de les possibilitats de vendre el vi al mercat americà. Amb el temps

el nombre de catalans que anaren a Cuba i que establiren comerços fou tan gran, que la majoria d'establiments comercials eren seus i als botiguers se'ls anomenà genèricament a Cuba «catalanes». Molts americanos van morir en aquelles terres, d'altres s'hi establiren definitivament, però alguns, els que aconseguiren fer una mica de bossa tornaren cap aquí per formar una família i retirar-se si els ho permetien els estalvis. Els americanos de Ribes no van fer en general cap gran fortuna, ja que partien també de ben poca cosa. Així i tot alguns van tenir la possibilitat i les aptituds d'aprofitar les oportunitats i la sort els somriqué. N'hi hagué que crearen indústries i establiments força rendables que els permeteren d'estalviar prou diners com per retirar-se. Llavors tornaven cap aquí havent deixant com a encarregats a successors d'altres parents. Un cop a Ribes es compraven una casa i es casaven. Són molt freqüents els casaments fets amb nebodes per aconseguir que els diners quedessin a la família. Eren uns matrimonis fets per interessos, l'afecte i la comprensió, amb sort, vindrien al cap d'un temps. Per la majoria eren èpoques de pobresa, de tenir tot just per menjar, i de no deixar passar de llarg la seguretat que podia donar un parent vingut d'Amèrica amb uns quants diners. Durant tot el segle XIX el poble estigué estancat en els 2.000 habitants, no hi havia indústria i l'agricultura no podia donar treball a més gent. Com que el poble no creixia quasi no es bastien noves cases. Les úniques que es construïren entre 1865 i 1890 eren pels americanos que tornaven. Per això les cases de l'estil d'aquella època les anomenem ame-

ricano, ja que quasi totes eren habitades per ells.

Els americanos, o millor dit els pocs que aconseguiren de fer fortuna són producte d'una època en què fou possible de reunir cabals a través de l'activitat comercial començant amb pocs cèntims. Hi ha veus que indiquen que alguns van fer fortuna amb el comerç d'esclaus: no ho podem assegurar de cap cas concret, però sí que està ben demostrar que hi va haver catalans, fins i tot de la nostra comarca, que com gent d'altres països es van enriquir amb la venda de persones de raça negra com a força de treball.

Molts dels que tornaren a Ribes havien aconseguit el seu objectiu: aplegar un capital que invertit en accions o béns immobles els produí un duro diari de renda, quantitat suficient en aquella època per «viure com un senyor» i retirar-se. Amb l'empresa americana simplement havien volgut arribar a ser rendistes i assimilar-se amb la compra de terres al que era el grup social privilegiat al poble. Ells entraren a formar part, junt amb els propietaris de masies, del que podríem anomenar burgesia local.

Els rendistes i propietaris locals agrícoles destinaren els seus fills a professions liberals. Ells eren els portadors d'una nova cultura: la música clàssica, la pintura, la literatura, la premsa local, l'organització en entitats, etc.

Amb la independització de Cuba i Puerto-Rico de l'estat espanyol, i el seu pas a la dependència dels Estats Units, el somni de fer les amèriques es féu fonedís.

Els americanos tenien un caràcter progressista en el sentit que introduï-

Tres americanos en una passejada feta fins a la Font d'en Zidro en la dècada de 1890. El vestit de blanc és Francesc Bertran i Miret. (Fot. Arxiu Històric del Comú de Ribes: còpia de Jaume Gómez i Puig d'un original de Josep Bertran i Miret).

ren a Ribes els avenços tècnics i les comoditats que es podien aconseguir a finals del segle passat i principis del present, però això sí aquests avenços foren pel seu propi grup. De fet amb ells s'accentuaren encara més les diferències socials al sí del poble. Mentre uns vivien de renda altres treballaven la terra tot vivint en condicions precàries. La forta desigualtat social aviat generà conflictes que no tardaren gaire a esdevenir violents.

El comerç amb Amèrica i les inversions dels americanos van ser unes de les bases amb que es comptà per a la industrialització del país...

Llegats filantròpics com els dels germans americanos Josep i Pere Jaques i Planes, que en 1899 crearen el Redòs de St. Josep i St. Pere, el pagament per subscripció entre els americanos residents a Cuba del rellotge de l'Ajuntament en 1892; o el repartiment de bonus d'aliments entre els pobres juntament amb l'encesa d'un castell de focs artificials per commemorar l'any 1892 el 400 aniversari del descobriment d'Amèrica i per tant de l'inici del règim colonial, del qual se'n beneficiaren 250 anys després, no solucionaren les greus desigualtats de l'època.

GOIGS A LLAOR
DE LA
MARE DE DÉU DE LA CARITAT, DEL COBRE
Patrona de la Vila de Cobre (Santiago de Cuba)
Venerada en la Capella particular de la casa de camp de Can Jove
de Sant Pere de Ribes

LLETRA
de **JOSEP M.ª JOVIRA**
I **ARTIGAS**

MÚSICA
de **Mn. JOSEP COLOMER**
Mestre de Capella de la Parròquia
de Sant Josep (Santa Mònica)

Puix que a tota ànima pia
l'alliberou de pecat;
Siguen-nos sempre la guia
Verge de la Caritat.

Apatreguen la tempesta
si us implora un cor fidel,
sortís aquell qui en Vós rosta
puix treha en ell món el cel.
La pregària en el cor sia
Bé aguda de pietat;
Siguen-nos la nostra guia
Verge de la Caritat.

Qui amb més fervor a Vós crida
més troba la pau clement,
oh Vós, que ennobliu la vida
i nodriu el pensament.
Bona nit qui assaboria
vostre amor i claredat;
Siguen-nos sempre la guia
Verge de la Caritat.

Quan la mar més abranda
Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix
Concede nos famulos tuos, quicumque Domine Dei, perpetua mentis, et corporis sanitati gaudeat, et gloriosa
Beata Maria semper Virgine intercessas a presentis liberari tristitia, et aeterna perfrui letitia.
Per Christum Dominum, etc. Amen.

tres vides vol onglí,
Vós heu estós la mirada
i l'ona suau morí.
El cor llavors omudia
devant vostra santetat;
Siguen-nos sempre la guia
Verge de la Caritat.

Vós apandiu l'esperança
damunt el cos desvalgut;
Vós els torneu la gaubança
i als cors porteu la virtut.
No coneixerà eixorquia
la fembra que us ha invocat;
Siguen-nos sempre la guia
Verge de la Caritat.

Conseieu a qui us implora
oh Verge celestial
i detareu-nos si una hora
el cor vol coure en el mal.
Sigui vostra llum la guia
que ens dugui al camí fressat;
Siguen-nos sempre la guia

Verge de la Caritat.

Verge de gràcia influïda
siguen far del navegant.
I a tota ànima entristida
conorteu-la en el seu plañt.
Vós qui gardeu de segna
i als camps deu fecunditat;
Siguen-nos sempre la guia
Verge de la Caritat.

Que sigui vostra mà plena
que dugui la pau arreu,
torneu-nos l'hora serena
fieu nostre esguard vers Déu
Qui en Vós cerqui la meiga
seu son cor adolent;
Siguen-nos sempre la guia
Verge de la Caritat.

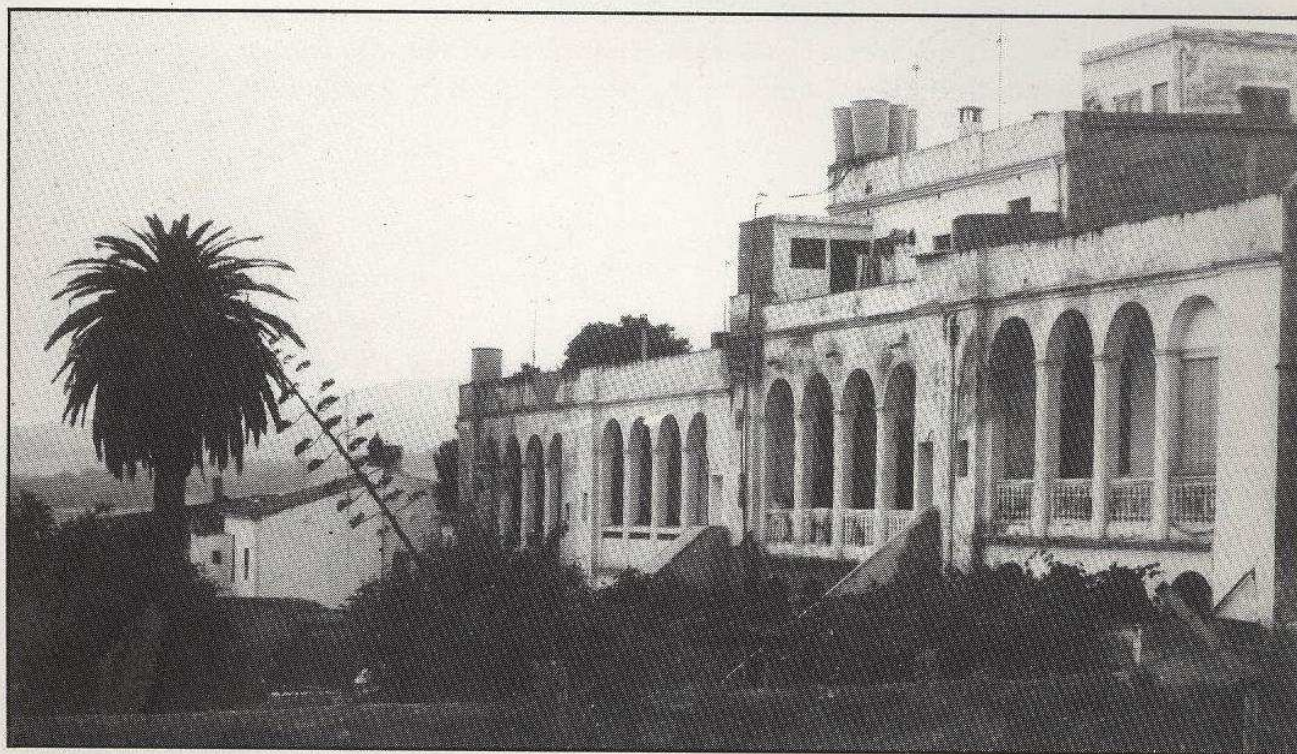
TORNADA

Puix que a tota ànima pia
l'alliberou de pecat;
Siguen-nos sempre la guia
Verge de la Caritat.

ORENUS Ut digni efficiamur promissionibus Christi

Impressió Arxius-Diò i Barriada, 8, av. D., Princesa, 12

Goig de 1920 dedicat a la Virgen de la Caridad del Cobre, venerada a la capella de Can Jove. Aquesta advocació religiosa cubana va ser importada per diversos americans també a d'altres poblacions de Catalunya (Fotocòpia d'un original facilitat per Angels Miret i Massó).

Part posterior de 4 cases d'americano del carrer del Pi amb les típiques galeries, i una d'elles amb una palmera. (Fot. Joan-Carles Mestre).